

Wyrównania tematów fleksyjnych

Autor: Halina Karaś

Wyrównania tematów fleksyjnych w dialektach najczęściej dotyczą tematów czasownikowych. Obejmują np. czasowniki z wymianą samogłosek (e : o) w temacie fleksyjnym, typu wiodę – wiedziesz, np. gwarowe niesę – niesiesz, pierę – pierzesz, wieze – wieziesz. Typ literacki istnieje jedynie w zachodniej Wielkopolsce oraz w Polsce północno-wschodniej. Dla większości gwar charakterystyczny jest typ niesę – niesiesz z wyrównaniem tematów w 1. os. lmn. czasu teraźniejszego niesemy, bieremy / niesymy, bieremy (zob. Formy 1. os. lmn. czasu teraźniejszego), podczas gdy na Spiszu występuje wyrównanie do postaci tematu 1. os. lmn. czasowników z tematycznym -k, -g, por. mozym – mozemy / mozum = mogę – możemy – mogą. Wyrównanie tematów bezokoliczników do typu ować występuje głównie w Wielkopolsce, na Śląsku i w środkowo-południowej Małopolsce, np. pisować, wylatować, wymachować jak darować, kupować. W niektórych częściach Małopolski dość często ujednocila się temat bezokoliczników do tematu czasu teraźniejszego, np. rachować, kupować, miłować (zob. Bezokolicznik). Wyrównania tematyczne obejmują również rzeczowniki, głównie z wymianą w temacie ę : a, np. dęb, dęba, węż, węża. Formy M. lp. dęb, węż powstają w wyniku wyrównań analogicznych do następujących przypadków. Podobnie usuwa się ruchome e w formach M. lp. (w części gwar północnych), np. ows, łokć, parobk, ale możliwe jest również wyrównanie odwrotne, tj. wprowadzenie e z M. do form pozostałych przypadków, np. mech – mecha, mechowi itd. czy bez – bezu (besu), len – lenu. Rzeczowniki typu ramię w przypadkach zależnych mogą zachowywać temat M. lp., np. ramia, ramiu itp. (na północy) lub odwrotnie wprowadzić rozszerzenie tematu do mianownika lp., por. ramiono. Por. Wyrównania końcówek w formach fleksyjnych.